

kteřá nás zajímá, jeví se v každém případě výběr tématu méně důležitý než pracovní metoda a zkušenost, kterou jeho zpracováním získáme.

Konec konců, je-li dobře uchopeno a zpracováno, žádné téma se nemůže jevit jako doopravdy hloupé: a pracujeme-li seriózně, získáme užitečné závěry i z námětů, které jsou zdánlivě velmi vzdálené a okrajové. Marx nepsal svou dizertační práci o politické ekonomii, ale o dvou řeckých filosofech, Epikurovi a Demokritovi. A rozhodně to nebyla neuvážená volba. Snad právě proto, že se Marx učil přemýšlet tím, že pracoval na řecké filosofii, byl později schopen promýšlet historické a ekonomické souvislosti s teoretickou silou, která je dostatečně známa. Pozorujeme-li dnes četné studenty, kteří začínají tím, že píší ambiciózní diplomové práce o Marxovi, a posléze skončí jako úředníci v osobním oddělení velkých kapitalistických podniků, musíme asi přehodnotit názory na užitečnost, smysl, aktuálnost a angažovanost témat diplomových a dizertačních prací.

1.4. Čtyři jednoduchá pravidla

Vyskytují se četné případy, kdy kandidát pracuje na tématu, které mu bylo „přiděleno“ vyučujícím. Takto se ale postupovat nemá.

Nenarážíme zde přirozeně na skutečnost, že kandidát chodí za vyučujícím pro rady. Spíše máme na mysli případy, kdy nakonec „za všechno může profesor“ (viz oddíl II.7, „Jak to udělat, aby nás vedoucí diplomové práce nevykořisťoval“), anebo případy, kdy naopak za všechno může student, jenž je unuděný, bez zájmu a ochoten k čemukoliv (udělá to samozřejmě špatně), jen aby to měl co nejrychleji za sebou.

My se zde budeme naopak zabývat případy, u nichž se předpokládá, že student je motivován vlastními zájmy a učitel je zase schopen vyjít jeho požadavkům vstříc.

Pro takové případy existují čtyři jednoduchá pravidla pro způsob, jímž vybíráme téma práce:

1. *Téma odpovídá zájmům posluchače* (a jako takové navazuje na zkoušky, které složil, na knihy, které přečetl, a na politická, kul-

turní a náboženská přesvědčení, která jsou mu duchovním záležitím);

2. *Prameny nutné pro zpracování tématu* jsou pro kandidáta fyzicky dostupné;
3. *Zpracovatelnost* veškerých podkladů a pramenů odpovídá *kulturní úrovni kandidáta*.
4. *Metodologické předpoklady pro daný výzkum* jsou na takové úrovni, aby odpovídaly *zkušenosti a přípravě*, kterou kandidát již získal.

V uvedené podobě se tato pravidla zdají být banální a mohla by být shrnuta do poučky: „Kdo chce psát diplomovou či dizertační práci, musí si najít takové téma, které je schopen zpracovat.“ A je tomu opravdu tak: existují případy prací, které skončily naprostým fiaskem a nebyly dokončeny právě proto, že jejich autoři nebyli schopni stanovit si plán práce a předmět výzkumu takto samozřejmým a evidentním způsobem.¹

V následujících kapitolách se pokusíme poradit, jak to udělat, aby si kandidát zvolil a zpracoval téma schůdné a realizovatelné.

1/ Bylo by možno přidat pravidlo číslo pět: správný vedoucí práce. Vyskytují se totiž kandidáti, kteří jsou leniví anebo se rozhodují podle osobních sympatií a chtějí, aby vyučující předmětu A vedl práci, která ve skutečnosti vychází z problematiky předmětu B. Vyučující (z přehnané sympatie, domýšlivosti nebo nepozornosti) souhlasí, a není pak schopen průběh práce aktivně sledovat.

- Zjistit vše, co bylo na dané téma publikováno v denním a periodickém tisku: polemiky, eventuální hodnocení jednotlivých stanic apod.;
- Pořídit si veškerou právní dokumentaci a vysvětlit, jak jednotlivé stanice dodržují nebo obcházejí zákon a s jakými problémy a komplikacemi je to všechno spojeno;
- Doložit pozice jednotlivých politických stran a sil, pokud jde o studovanou problematiku;
- Pokusit se o sestavení srovnávací tabulky cen za odvysílané reklamy. Samotná rádia vám tyto údaje patrně nesdělí nebo vám zalžou, ale vysílá-li Radio Delta reklamu pro restauraci Ai Pini, není nemožné zjistit si požadovaný údaj od majitele uvedené restaurace;
- Zvolit si jednu politickou událost nebo jednu aktualitu (v červnu 1976 by byly ideálním „vzorkem“ všeobecné politické volby) a prozkoumat, jak s tímto materiálem pracují různé rozhlasové stanice;
- Provést jazykový a stylistický rozbor produkce jednotlivých stanic (napodobování spíkrů státního rozhlasu, imitace amerických diskžokejů, užívání politické terminologie toho či onoho politického proudu, eventuální užívání nářečních výrazů a tak podobně);
- Zamyslet se nad tím, zda nejsou některé pořady státního rozhlasu ovlivňovány nezávislými rozhlasovými stanicemi (například pokud jde o výběr programů a o jazykové návyky);
- Systematicky zpracovat názory právníků, politických lídrů a jiných činitelů na soukromá rádia. Tři takové názory stačí k napsání novinového článku, sto sebraných názorů už představuje dobrý základ pro výzkum;
- Sestavit veškerou existující bibliografii o dané problematice (knihy a novinové články o zahraničních zkušenostech v této oblasti, články a informace otištěné i v zapadlých provinčních periodikách atd.) tak, abychom měli k dispozici nejúplnější dokumentaci k danému tématu.

Budiž řečeno, že nemusíme provádět *všechny* uvedené věci. Zpracujeme-li dobře a úplně *jeden jediný* z uvedených námětů, budeme mít téma dostačující na celou diplomovou práci. Není ani řečeno, že uvedené okruhy vyčerpávají veškerou problematiku soukromých rozhlasových stanic. Vyjmenoval jsem pouze pár příkladů, protože jsem chtěl ukázat, že i o problematice, která je málo „učenná“ a k níž neexistuje dostatečná studijní literatura, je možno napsat vědecké pojednání, aniž by se stavělo na dojmech a nahodilých pozorováních a aniž by musely být závěry ukvapené nebo nevěrohodné. Takový výzkum je pak jednak společensky užitečný, jednak začlenitelný do rozsáhlejší výzkumné práce, nezbytné pro toho, kdo by chtěl dané téma dále prohlubovat.

Úvodní otázka („práce vědecká“ či „práce aktuálně politická“) je tedy nesmyslná a falešná. Je stejně vědecké psát práci o Platonově světě idejí i o politické doktríně v deníku Lotta Continua od roku 1974 do roku 1976. Chcete-li pracovat seriózně, vezměte si však čas na rozmyšlenou dříve, než se rozhodnete pro jedno nebo druhé z uvedených témat. Druhé téma je totiž prokazatelně obtížnější než první. Vyžaduje i vyšší stupeň vědecké zralosti. Přinejmen proto, že nebudete mít k dispozici soupisy literatury a knih, v nichž byste hledali pomoc. Spíše si budete muset takové práce pořídit úplně sami.

Vědeckým způsobem je tedy možné zpracovat téma, mnozí označili za ryze žurnalistické. A naopak se dá pojmout „žurnalisticky“ práce, která by podle názvu měla všechny předpoklady k tomu, aby byla vědeckou.

II.7. Jak to udělat, aby nás vedoucí diplomové práce nevykořisťoval?

Někdy si student volí téma na základě vlastních zájmů. Jindy si nechá poradit profesorem, jenž má jeho práci vést.

Při zadávání témat mohou vyučující postupovat dvojím způsobem: buď zvolí problematiku, kterou sami výborně ovládají a při jejímž zpracování mohou posluchače bez problémů sledovat, nebo

zadají naopak téma, které sami dostatečně neznají a o němž by se potřebovali dovědět více.

Na první pohled to tak nevypadá, ve skutečnosti je však druhý postup korektnější a velkorysejší. Vyučující, který zadává téma, jež sám dostatečně neovládá, je přesvědčen o tom, že má-li dobře kandidáta hodnotit a pomáhat mu v průběhu práce, bude si muset sám rozšířit své znalosti a uvedeným tématem se rovněž zabývat. Zvolí-li profesor tento postup, je to většinou proto, že kandidáta zná a důvěřuje mu. A obvykle mu také na rovinu řekne, že uvedené téma je nové i pro něho samotného a že má sám zájem si je nastudovat či prohloubit. Někteří vyučující dokonce odmítají zadávat témata, která už byla častěji zpracována, i když je pravda, že současná situace a podmínky existující na dnešní vysoké škole masového typu nutí mnohé k tomu, aby byli méně rigorózní a častěji se uchýlovali ke kompromisům.

Existují však zvláštní situace, kdy se profesor zabývá velmi rozsáhlým výzkumným programem a potřebuje značné množství údajů, a rozhodne se proto pro týmovou práci. Jinak řečeno, použije diplomanty jako členy svého pracovního kolektivu a po určitý počet roků orientuje všechny diplomové práce na uvedený badatelský projekt. Jde-li například o ekonoma, který potřebuje údaje o průmyslové výrobě v určitém období, bude jako témata zadávat konkrétní rozbor jednotlivých průmyslových odvětví nebo oblastí tak, aby postupně získal celkový obraz sledované situace. Tento postup je nejenom oprávněný, ale dokonce i vědecky prospěšný. Každá jednotlivá diplomová práce přispívá k rozsáhlejšímu výzkumu, který může mít zásadní a obecně prospěšný význam. Navíc může být tato situace výhodná i z hlediska metodického: učitel, který kandidáta vede, je totiž o dané problematice zevrubně informován a může použít jako základní referenční materiál rovněž práce, které již byly v rámci daného projektu vypracovány jinými studenty na souběžná a příbuzná témata. Podaří-li se posluchači jeho diplomová práce, může navíc doufat, že její výsledky budou aspoň částečně opublikovány, například v rámci rozsáhlejšího kolektivního díla.

Přirozeně může mít tento způsob práce i některé nevýhody:

1. Vyučující je zcela zaujat tématem výzkumu a nutí kandidáta, aby slepě postupoval žádoucím směrem, i když do toho posluchač očividně nemá velkou chuť. Tak se student stane pouhým sběratelem materiálu, jenž bude později interpretován někým jiným. Vzhledem k tomu, že v této situaci bude mít předkládaný diplomový úkol poměrně skromné cíle, může se později stát, že až bude profesor porizovat vlastní závěrečný vědecký výstup, použije některou část této diplomové práce, aniž by ji citoval, ostatně i proto, že v elaborátu podobného druhu nebývají explicitně formulovány nové myšlenky.

2. Vedoucí práce je nečestný a nekorektní, zadává studentům témata prací, dovede je až k obhajobě, vzápětí však cynicky využívá toho, na co přišli, jako kdyby šlo o jeho vlastní výsledky. V některých případech se může jednat o nekorektnost téměř neúmyslnou: vyučující byl prací velmi zaujat, poskytl k ní četné podněty, pomohl vyřešit řadu věcí, a po určité době již není schopen odlišit myšlenky, jejichž autorem byl on sám, od myšlenek, na něž přišel student. Trochu se to podobá závěru zanícené debaty, kdy již nejsme schopni zjistit, co jsme vlastně říkali na začátku, protože jsme se později, díky ostatním diskutujícím, ztotožnili s myšlenkami zcela jiného druhu.

Jak se těmto nebezpečím vyvarovat? Ještě než posluchač naváže kontakt s vybraným profesorem, měl by o něm mít informace od svých přátel, měl by znát mínění kolegů, kteří obhajovali před ním, prostě měl by mít základní představu o jeho profesionální korektnosti. Může si také pročíst jeho knihy a zde zase uvidí, zda a jak často cituje tento profesor své vlastní spolupracovníky. Jinak zde ovšem hrají důležitou roli rovněž obtížněji posuzovatelné faktory, jako úcta, vážnost, profesionální a lidská autorita a podobně.

Na druhé straně nesmíme upadnout do opačného extrému a domnívat se, že kdekdo opisuje z našeho díla, hovoří-li nebo píše-li na téma příbuzné tématu našemu. Kdo tvořil práci o problematice jako např. *Darwinismus a lamarkismus* a prostudoval příslušnou odbornou literaturu, potvrdí, že na toto téma psala spousta lidí a že celá

řada zcela stejných nebo podobných myšlenek se pravidelně opakuje u řady badatelů. Nepovažujte se proto za oloupené a zneuznané génie, bude-li se za čas profesor, jeho asistent, nebo některý jiný kolega zabývat touž problematikou, o níž jste psali vlastní práci i vy.

Za skutečný vědecký plagiát považujeme spíše to, když někdo použije konkrétní výsledky analýz a rozborů, které mohly být zjištěny pouze na základě individuálního a empiricky prováděného výzkumu. Tak například si někdo přivlastní námi vymyšlenou a realizovanou transkripci starého vzácného rukopisu, jímž se předtím nikdo nezabýval; nebo opublikuje statistické údaje, ke kterým se nikdo před námi nedopracoval; anebo podobným způsobem použije náš překlad textů, které předtím buď nebyly přeloženy vůbec, nebo byly přeloženy jiným způsobem: a v tomto ani v předchozích případech nás ten „někdo“ *necituje* (tato podmínka je zásadní: jakmile je naše práce obhájena a stane se veřejně přístupnou, má totiž každý právo do ní nahlížet a citovat z ní).

Naznačenou otázkou se rozhodně nenechte stresovat ani neurotizovat, při výběru tématu svého diplomového úkolu si však dobře rozvažte, zda stojíte o to (a zda má cenu), aby byla vaše práce pojata jako součást kolektivního badatelského projektu, či nikoliv.

III. VYHLEDÁVÁNÍ BIBLIOGRAFICKÝCH PODKLADŮ

III.1. Dostupnost pramenů

III.1.1. Co považujeme ve vědecké práci za prameny

Diplomová či dizertační práce se zabývá *předmětem* výzkumu a používá přitom přesně vymezených *nástrojů*. Často bývá *předmětem* výzkumu kniha a *nástroji* jsou jiné knihy. Tak je tomu například u práce na téma *Ekonomické myšlení Adama Smitha*, kde jsou *předmětem* výzkumu texty napsané Smithem, zatímco za *nástroje* jsou považovány knihy o Adamu Smithovi. V takovém případě říkáme, že Smithovy knihy jsou primárními prameny (či primární literaturou), zatímco knihy o Smithovi jsou sekundárními prameny (či sekundární literaturou). Kdyby byly tématem práce *Zdroje ekonomického myšlení u Adama Smitha*, představovaly by primární literaturu ty knihy či spisy, jimiž se Smith inspiroval. Za prameny k problematice konkrétního autora mohou být považovány třeba i historické události (debaty a polemiky, které se v době jeho života vedly o konkrétních problémech a jevech apod.), všechny upomínky na ně bývají však dochovány vždy ve formě písemného zápisu, a jsou tudíž i ony textem (knihou, kronikou apod.).

Někdy je naopak předmětem výzkumu reálně existující jev: to je případ, kdy práce pojednává o migraci obyvatelstva v dnešní Itálii, o chování skupiny mentálně či tělesně postižených dětí nebo o názorech veřejnosti na aktuální televizní pořady. Tady ještě prameny neexistují ve formě psaných textů, brzy však písemné podoby nabudou a jako přílohy a podklady budou do diplomové práce zabu-

UMBERTO ECO (1932) je světově proslulý vědec a spisovatel. Studoval na univerzitě v Turíně, kde obhájl diplomovou práci o sv. Tomáši Akvinském. Později vyučoval estetiku a sémiotiku na univerzitách v Turíně a v Boloni a přednášel i ve Spojených státech na Harvardově univerzitě. Oblibu čtenářů mu získaly jeho romány *JMÉNO RŮŽE* (1980, česky 1985) a *FOUCAULTOVO KYVADLO* (1989, česky 1991). Česky vyšly ještě v roce 1995 knihy *SKEPTIKOVÉ A TĚŠITELÉ* a *OSTROV VČEREJŠÍHO DNE*.

V knize *JAK NAPSAT DIPLOMOVOU PRÁCI* Eco podává vyčerpávající, místy s humorným nadhledem napsaný rozbor problému, kterým se každoročně zabývají tisíce studentů a stovky učitelů všech druhů vysokých škol. Jak si vybrat téma práce, jak je zpracovat, jak se orientovat v odborné literatuře, to vše Eco vysvětluje krok za krokem, trpělivě, s erudicí univerzitního pedagoga, který svému předmětu dokonale rozumí. Kniha slouží i jako úvod do obecné problematiky práce s literaturou, a je tak určena širokému okruhu čtenářů, který daleko přesahuje univerzitní půdu.

ISBN 80-7198-173-7

9 788071 981732

V O T O B I A

UMBERTO ECO

JAK NAPSAT DIPLOMOVOU PRÁCI

JAK NAPSAT DIPLOMOVOU PRÁCI

UMBERTO ECO